

РЕЦЕНЗИЯ

**На дисертационен труд на доц.д-р Румяна Крумова-Пешева на
тема:**

”ПСИХИЧНА ГОТОВНОСТ ЗА ДОНОРСТВО В ТРАНСПЛАНТАЦИОННАТА ПРАКТИКА”

За присъждане на научна степен Доктор на науките

Рецензент: проф.д.пс.н. Ваня Матанова

Дисертационният труд на доц. д-р Румяна Пешева е представен на 257 страници, разделен на теоретична и емпирична част. Библиографската справка съдържа 272 източника, релевантни на обсъжданата проблематика и приложения. Темата е много актуална и новаторска за нашата клинична теория и практика. Представеният дисертационен труд на доц. Румяна Пешева е логично продължение на цялостната ѝ научна и терапевтична дейност. Основната цел на предложения научен труд е оценката на личностовия потенциал на донора с оглед психологическата пригодност за контролирано поведение при даряване на орган. Доц. Пешева е пионер в тази област и водещ експерт в трансплантационната психология.

В последните години се наблюдава трайна тенденция на развитие на трансплантационната хирургия и у нас. Психологическите и психотерапевтични интервенции се развиват успоредно с нея.

Необходимостта от тяхното развитие се признава от всички специалисти в тази област. Доказано е, че пациентите, при които липсват такива интервенции, в следтрансплантационния период развиват остри стресови реакции, хипохондрични и панически състояния, злоупотреба с алкохол и психотропни вещества и др.

Теоретичната рамка на дисертационния труд на доц. Пешева показва изключително широката осведоменост на автора по разглежданите проблеми. В теоритичната част се анализира западноевропейския, американския и българския опит по отношение на биологичното, психично и социално взаимодействие между донор и реципиент в процеса на органа трансплантация. Това е взаимодействие на травматизъм, но и саможертва и преценена помощ. Този проблем е разгледан многостранно в представения дисертационен труд. Анализирани са многообразните му аспекти от медицинска, философска, религиозна и психологическа гледна точка.

Психичната готовност за донорство е многокомпонентен конструкт, който съдържа много и различни характеристики в рамките на всеки отделен случай. Професионалната оценка на готовността винаги е основана на индивидуалните особености във всяка една донорска ситуация. В повечето случаи, когато тя изглежда на пръв поглед категорична и безспорна, наблюдаваме разнородни елементи, които я превръщат в уникална и различна от всички останали. Зад външните факти на едно решение могат да се съдържат множество събития, провокиращи и изненадващи всеки професионалист и изследовател.

Несъзнаваните фантазии са в основата на всеки психичен процес и са психичните представителства на соматичните преживявания и усещания. Телесните усещания се приемат като отношения с обекти.

Теоретичната рамка на дисертационния труд на доц. Пешева се базира на психоаналитичната концепция. Значително място е отделено на концепта за изграждането на „Собствения Аз“. Изключително добре е представено разбирането на Уиникът за „стадия на предсъстрадание“ и преминаване към състрадание и загриженост, в което важна роля играе „функцията на средата“. Находка на доц. Пешева е асоциацията на взаимоотношенията донор-реципиент с родител-дете в предоперативния период. Подробно са разгледани защитните механизми, които се активират в този период и влиянието им върху диагностичната оценка и терапевтичното поведение. Наред с професионалните, доц. Пешева обсъжда и множество екзистенциални въпроси, свързани с личностовата промяна след донорството, което прави трудът уникален и подчертано хуманен. Специално внимание се обръща на връзката донор-реципиент, когато те са родител-дете. Проследени са емоционалните преживявания в различните етапи на подготовка, личностовия потенциал и копинг стратегиите.

В настоящето изследване са включени 41 случая на потенциални донори на органи, от които 23 са за чернодробна и 18 – за бъбречна трансплантация. С пациентите са провеждани процедури по медицинска и психологична оценка в рамките на „периода на очакване“ на трансплантацията. Възрастта на реципиентите е от 6

месеца до 42 години. Възрастта на потенциалните донори е от 23 до 60 години.

Целта и задачите на емпиричното изследване са описани подробно и ясно.

В морето от възгледи ясно личи позицията на доц. Пешева, в която проличава увереността на професионалиста, но и предпазливостта и отговорността ѝ, породени от разбирането за възможните усложнения в процеса на донорство и за двете страни. Тази позиция е резултат от богат професионален опит, който е материализиран в разработения от нея 12-стъпков модел за оценка преди и след донорската интервенция. За предоперативния период този модел включва психологическа оценка на потенциалния донор, оценка на готовността за донорство, психологическо консултиране. В следоперативния период се провеждат психологическо консултиране, психотерапия с пациента, семейно консултиране както на донора, така и на реципиента.

Моделът е алгоритъм от 9 стъпки - оценка и консултиране, който е доказал своята ефективност и който е част от клиничната практика при подготовка и осъществяване на трансплантация на орган.

В отделен параграф са представени психологическите оценки на потенциалните донори, извършени на базата на 18 параметъра, обособени в 4 основни рубрики, които касаят консултирането в предоперативния процес. Особен акцент се поставя на изследването на нагласата на потенциалния донор по отношение на процедурата на присаждане, нивото на информираност и възможните рискове,

както и динамиката на емоционалната връзка донор-реципиент. На основата на клиничния си опит доц. Пешева обсъжда трудностите в процеса, предизвикани от защитното поведение-агресивни тенденции, соматизации, активиране на дисфункционални вярвания и др. Обсъдени са и когнитивни изкривявания от типа на „магическо мислене”, „хиперблолизиране-минимализиране”, „отричане”. Специално внимание се отделя на личностовия идентитет на потенциалния донор, фрустрационния толеранс, копинг стратегиите, регресивните тенденции и др.

Доц. Пешева предлага и реализира на практика оценката на психологическата готовност за донорство да се извършва в процеса на медицинската диагностика и подготовка за хирургичната интервенция. Обособени са най-често срещаните поведенчески модели във взаимодействието донор-реципиент: отчужденост, недостатъчна ангажираност, конфликтност, близки отношения, свръхпротективност.

В отделен параграф е представено изследването на психологическата готовност и качеството на живота след присаждане на орган. Особено ценни са данните за политравматизъм при донора, за защитните механизми на идеализация, изтласкване и отричане на проблема и декомпенсация в професионалния и социален статус.

Много важно значение за трансплантационната практика са представените данни за психичната годност на хирургичния екип. Анализирани са пренос-контрапренос между екипа и донора, което

доц. Пешева правомерно свързва с емпатията и способността за емоционално свързване.

На базата на представения материал в отделен параграф са разгледани възможностите на психоаналитичната психотерапия за позитивна промяна и емоционална регулация в динамиката на трансплантационния процес. На базата на дългогодишния си опит в тази парадигма доц. Пешева прави конкретни препоръки по отношение на терапевтичните умения и терапевтичното поведение.

С нужната степен на увереност и реалистичност доц. Пешева извежда пет основни приноса на Методика за изследване на психичната готовност за донорство и Протокол, както и на модел за психотерапия с донора, реципиента и медицинския екип, чрез следване на алгоритъм за действие.

Към безспорните приноси на дисертационния труд на доц. Пешева се отнасят формулирането на необходимостта от психологическото изследване за пригодност, последователността на етапите и количествената оценка, което би улеснило взимането на решение за пригодност-непригодност. Ясно са очертани аспектите на непригодност и рисковете за донора, което има особена приложна стойност за клиничната практика.

Конструктът „психична готовност за донорство“ е изцяло нов в разбирането и интерпретирането на същността на даряването в името на друг човек с цел продължаване на живота. Това означава, че готовността не е категоричност на решението, а е динамичен процес

със съзнани и несъзнани елементи, който има своята конфликтност, рискове и възможности.

Имайки предвид актуалността на разглежданата проблематика, отличната теоретична подготовка и богат клиничен опит, новаторството при анализиране на процеса на трансплантация и приносите на дисертационния труд, с пълна убеденост предлагам на уважаемите членове на Научното жури да присъдят научната степен „ДОКТОР НА НАУКИТЕ” (Медицинска/Клинична психология) на доц. д-р Румяна Крумова-Пешева.

17. 05. 2017 г.

Рецензент:.....

(Проф. д.пс.н. Ваня Матанова)